

مدلسازی توسعه شرکت‌های تعاونی صنعتی با استفاده از معادلات ساختاری (مورد مطالعه: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

جلال الفتی

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

حسن رنگریز (نویسنده مسؤول)

دانشیار گروه مدیریت منابع انسانی و کسب و کار، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

Email: rangriz@khu.ac.ir

کیومرث احمدی

استادیار گروه مدیریت دولتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۳۱ * تاریخ پذیرش ۹۹/۰۶/۲۲

چکیده

شرکت‌های تعاونی یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور به شمار می‌آیند. پژوهش حاضر از نظر ماهیت، کمی و از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی می‌باشد. هدف از پژوهش حاضر، مدلسازی توسعه شرکت‌های تعاونی صنعتی با استفاده از معادلات ساختاری می‌باشد. جمع‌آوری داده‌ها به صورت میدانی و برای تحلیل آنها از روش مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از روش‌شناسی نظریه زمینه بنیاد کوربین و استراوس عمل شد که در نیمه دوم سال ۱۳۹۸ انجام گرفت. روش نمونه‌گیری مورد استفاده، تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. جامعه آماری پژوهش شامل اعضای هیأت‌مدیره و مدیران عامل شرکت‌های تعاونی صنعتی، کارشناسان بخش تعاونی‌های صنعتی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و اساتید دانشگاهی مرتبط با بخش تعاون و تعاونی‌های صنعتی بوده است که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۵۶ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب و پرسشنامه بین آن‌ها تقسیم گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته ۹۷ سؤالی با آلفای کرونباخ ۰/۸۳۹ استفاده گردید و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار PLS استفاده شد. نتایج نشان داد بین شرایط علی، شرایط مداخله-گر، شرایط زمینه‌ای و پیامدهای توسعه شرکت‌های تعاونی صنعتی با پدیده اصلی و راهبردها رابطه وجود دارد.

کلمات کلیدی: تعاونی‌های صنعتی، توسعه تعاونی‌ها، مدلسازی، معادلات ساختاری.

۱- مقدمه

شرکت‌های تعاونی در یک اقتصاد مردم سالار، هم هدف هستند و هم وسیله. هدف از این جهت که رشد و توسعه را در سطح زندگی مردم متبلور می‌کنند و وسیله از این منظر که از طریق آنها می‌توان به دستاوردهای زیادی از جمله: توسعه اقتصادی و اجتماعی دست یافت و هرچه این نهضت با کلیت نظام اقتصادی عجین‌تر و با زیر بخش‌های آن پیوند سیستمی داشته باشد موفق‌تر عمل می‌کند، زیرا در بازتوزیع منافع حاصل از رشد بخش اقتصادی، کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و هزینه‌های دولتی در تولید و ... مؤثر و کارآمد هستند (Sadeqi et al, 2016:128). تحولات اوایل هزاره سوم میلادی در عرصه اقتصادی موجب شده است تعاونی‌ها در عصر حاضر با شرایط جدیدی روبرو شوند، زیرا آهنگ رشد تغییرات از رشد چشم‌گیری برخوردار است. به همین دلیل در کشورهای صنعتی، دولت از طریق طراحی چارچوب‌هایی برای توسعه تعاونی‌ها در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی گام‌های مؤثری برداشته است، اما کشورهای در حال توسعه در این راه با موانعی چون ناکارآمدی قوانین موجود، عدم شفافیت سیاست‌گذاری‌ها، فقدان شرایط استاندارد محیطی و افزایش غیرطبیعی تعاونی‌ها به لحاظ کمی مواجه هستند (Macdonald & Rowarth, 2017). شرکت‌های تعاونی در اغلب کشورها توسط اقشار مختلف و با هدف‌های گوناگون، فعالیت خود را آغاز و سعی کرده‌اند خود را با شیوه‌های نوین سازمان‌های اقتصادی تطبیق داده و درصدد رفع مسائل و مشکلات اعضای خود برآیند. اصول حاکم بر تعاونی‌ها شامل دستورالعمل‌های الهام بخشی است جهت تعیین اهداف تعاونی و راه‌های رسیدن به آن، که بر اساس آنها تعاونی‌ها تحقق ارزش‌ها را عملی می‌سازند. اولین تعاونی‌هایی که با آغاز نهضت تعاون بوجود آمدند اصولی داشتند که برخی از آنان عبارتند از: عضویت آزاد، تخصیص مازاد به اعضاء نسبت به خرید آنها، تخصیص محدود سود به سرمایه، فروش اجناس به قیمت عادلانه و پیشبرد امور آموزشی (Usefi & Maleki, 2015:116).

اهمیت و ضرورت پرداختن به موضوع توسعه تعاونی‌های صنعتی و طراحی مدلی مناسب برای توسعه آنها در شرایط کنونی جامعه ایران بیش از پیش احساس می‌شود و آنچه که باعث ادعان همگان به اثر بخشی این رویکرد در توسعه جوامع می‌گردد اثرات مثبت توسعه تعاونی‌های صنعتی است. تعاون شیوه پسنیدیده‌ای است که جلب مشارکت مردم برای توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع را سرلوحه کار خود قرار داده و در ارتباط با ارزش‌های اخلاقی و موازین اقتصادی به توزیع عادلانه درآمدها، فرصت‌های شغلی و ثروت در بین طبقات مختلف مردم را فراهم می‌سازد. در عصر حاضر، بخش تعاون یک اهرم و ابزار مناسب برای توسعه اقتصادی - اجتماعی به شمار می‌رود، به طوری که می‌تواند همگام با برنامه‌ها و سیاست‌های دولت در بهبود فضای کسب و کار، ارتقاء شرایط زندگی، بهبود وضعیت تولید، ارتقاء سطح درآمد و بهبود وضعیت اجتماعی مردم مؤثر باشد و دقیقاً بر همین اساس است که سازمان‌های بین‌المللی، مطمئن‌ترین و مناسب‌ترین روش فقرزدایی و توسعه اقتصادی جوامع مختلف را در توسعه و ترویج نهضت تعاون می‌بینند (Sohayli & Moradi, 2019: 285). بخش تعاون یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور است که در اصل ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی نیز بر آن تأکید گردیده است. تعاون به مفهوم خاص آن، به نوع مشخصی از کارکردن با یکدیگر اشاره دارد که از طریق تشکیل سازمان و به کارگیری روش‌های مدیریتی خاص، دسترسی به اهداف مشترک اقتصادی و اجتماعی اعضاء را میسر می‌سازد (Abdi & Kohanhoshnegad, 2016: 151). با توجه به ماهیت و ارزش‌های حاکم بر شرکت‌های تعاونی که در واقع مردمی‌ترین بخش اقتصاد است به نظر می‌رسد که توجه و تقویت این الگوی کسب و کار بتواند در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله کشاورزی، صنعت و معدن سودمند و کارا باشد. امروزه تعاونی‌ها در بسیاری از کشورها، نقش تعیین کننده‌ای در توسعه اقتصادی جامعه و تولید ناخالص ملی دارند در حالیکه تعاونی‌های تولیدی ایران علی‌رغم جایگاه قانونی مناسب در قانون اساسی، قوانین عادی و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی هنوز نتوانسته‌اند نقش مؤثری در اقتصاد ایران ایفا نمایند (Ansari et al., 2015: 83). در ایران به دلایل متفاوتی از جمله: ضعف توسعه نهادی در بخش‌های مختلف، مداخله و ورود بیش از حد دولت در بخش خصوصی، وابستگی مردم به اقتصاد دولتی، کم تجربگی در زمینه‌های خصوصی سازی، واگذاری و تمرکززدایی، نبود حاکمیت مطلوب نظام شایسته سالاری، سوگیری‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و پیشینه تاریخی مغایر با دموکراسی و خودگردانی، الگوی توسعه شرکت‌های تعاونی به درستی نهادینه نشده است. این کاستی نه تنها در بخش خصوصی بلکه در بخش تعاونی نیز بسیار بارز است (Salahi Esfahani, 2018: 69). توسعه، فرایندی اقتصادی،

اجتماعی و سیاسی است. بر این اساس همگام با در نظر گرفتن نظریات اقتصاد بخش خصوصی و دولتی در اقتصاد ملی، از الگوی بخش سوم اقتصاد (بسط تعاونی‌ها) در کنار دیگر نظریات توسعه به منزله راهکاری برای اشتغالزایی و دستیابی به توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه مدد گرفته شده است (Safarloo, 2016:14). برای توسعه و موفقیت تعاونی‌ها، مهارت‌های مدیریتی و ظرفیت تجاری، محیط بازار، انگیزه‌ها، نقش حکومت، تعهد اعضاء و مشارکت را از عوامل تأثیر گذار برشمرده است (Nkhoma, 2010). واقعیت این است که با شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی‌های صنعتی می‌توان به بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی این دسته از تعاونی‌ها کمک نمود. حال با توجه به اهمیت و ضرورت توسعه تعاونی‌های صنعتی و طراحی مدلی مناسب برای آنها به منظور پویایی و رشد و توسعه بخش تعاون جهت افزایش تولید و نرخ اشتغال در جامعه و به تبع آن کاهش نرخ بیکاری و آسیب‌های اجتماعی، نیاز است عوامل پیش برنده توسعه تعاونی‌های صنعتی به منظور توسعه اقتصادی و اجتماعی را شناسایی نمود. هدف اصلی این پژوهش نیز پاسخ به این پرسش است که مدلسازی توسعه شرکت‌های تعاونی صنعتی ایران با استفاده از معادلات ساختاری چگونه شکل می‌گیرد؟

اهمیت و ضرورت پرداختن به فرآیند توسعه تعاونی‌های صنعتی در شرایط کنونی جامعه ایران بیش از پیش احساس می‌شود و آنچه که باعث اذعان همگان به اثر بخشی این رویکرد در توسعه جوامع می‌گردد اثرات مثبت توسعه تعاونی‌های تولیدی است. ضعف توسعه نهادی در بخش‌های مختلف، مداخله و ورود بیش از حد دولت در بخش خصوصی، وابستگی مردم به اقتصاد دولتی، کم تجربگی در زمینه‌های خصوصی‌سازی، واگذاری و تمرکز زدایی، نبود حاکمیت مطلوب نظام شایسته سالاری، سوگیری‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و پیشینه تاریخی مغایر با دموکراسی و خودگردانی را از جمله عدم نهادینه شدن الگوی توسعه تعاونی‌ها ذکر کرده است (Salahi Isfahani, 2017:23). عوامل اصلی پدیده ماندگاری و توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی شهرستان روانسر را شرایط اجتماعی، انسانی، اقتصادی، عوامل آموزشی، بهداشتی، حمایتی و شایستگی مدیران در تعاونی‌ها می‌داند (Haydari et al, 2018:57). برخی از محققین معتقدند که موضوع آموزش، ترویج و اشاعه فرهنگ تعاون باعث افزایش کارایی و بهره‌وری تعاونی‌ها می‌شود که به آن کمتر توجه می‌گردد (Asghri & Aghapour, 2016:141). گروهی دیگر از پژوهشگران در مطالعه‌ای با عنوان سنجش و ارزیابی عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد شرکت‌های تعاونی تولیدی خراسان رضوی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد و توسعه تعاونی‌ها از دیدگاه کارشناسان و مدیران عامل تعاونی‌ها را در قالب هفت شاخص با استفاده از تکنیک آنتروپی بررسی و تحلیل نمودند. نتایج تحقیق نشان داد حمایت‌های مالی دولت در اجرای اقدامات زیربنایی و ساختاری، نحوه مدیریت و میزان انگیزه و مشارکت اعضاء در تعاونی، به ترتیب در بهبود عملکرد و توسعه تعاونی‌ها مؤثرند (Hadizadeh Bazaz et al., 2016:127).

عوامل اجتماعی، شامل میزان آگاهی اعضاء از فلسفه و اصول تعاونی، میزان اعتماد، اعتقاد و همکاری اعضاء، مشارکت بین اعضاء تعاونی و میزان رضایت از عملکرد تعاونی، ضعف نیروی انسانی، عدم شناخت اصول تعاونی، فعالیت مدیران تعاونی در بخش خصوصی، عضویت برخی از اعضاء در چند تعاونی و عضویت افراد شاغل در تعاونی، وجود روابط سنتی، پایگاه نابرابر اعضاء، ایجاد اختلاف در تصمیم‌گیری‌های جمعی و عدم علاقه اعضاء به عضویت در هیأت مدیره از مهم‌ترین عوامل عدم توسعه تعاونی‌های تولیدی هستند (Haji et al, 2016:204). گروهی دیگر در پژوهشی تحت عنوان عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونی‌های تولیدی در استان گیلان نشان دادند که مشکلات مرتبط با هفت عامل آموزشی، مشارکتی، حمایتی، توسعه‌ای، مدیریتی، مسئولیتی، و دولتی و همچنین شرایط و ضوابط دست و پاگیر اعطای تسهیلات بانکی توانسته‌اند حدود ۷۱ درصد از عوامل موفقیت این تعاونی‌ها را تبیین کنند (Nasrolahi et al., 2015). بررسی کارایی اقتصادی تعاونی‌های تولیدی شهرستان بوئین زهرا و اولویت‌بندی مشکلات آنها در فرایند مدیریت و نظام بازاریابی نشان داد که میانگین کارایی تصادفی تعاونی‌های تولیدی در سطح پایینی (۷۹ درصد) قرار دارد. نتایج همچنین نشان داد که سیاست‌های نامناسب در قیمت‌گذاری و نوسانات قیمتی محصولات تولیدی، خدمات پایین در زمینه بسته‌بندی، فرآوری محصولات، بازاریابی و توزیع محصولات و نبود

برنامه‌ریزی جامع بلندمدت از سوی مدیران به ترتیب اولویت‌های اول تا سوم را در ناکارآمدی فرایند مدیریت و نظام بازاریابی تعاونی‌های منطقه دارند (Mozafari, 2017:375).

شناسایی و اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار بر توسعه تعاونی‌های صنعتی نشان داد که پنج عامل آموزشی، فرهنگی، اجتماعی، شخصیتی، مدیریتی و اقتصادی بر توسعه و توانمندی تعاونی‌های تولیدی تأثیر گذارند (Karami & Alibaygi, 2014). در پژوهشی نشان دادند اکثر پاسخگویان، موفقیت تعاونی‌های صنعتی را در تأمین نهاده‌ها و امور زیربنایی و ارائه مشاوره‌های تخصصی در سطح زیاد و خیلی زیاد و در ارائه خدمات آموزشی نسبتاً زیاد ارزیابی کردند و با استفاده از روش تحلیل عاملی، عوامل تأثیر گذار بر موفقیت و توسعه تعاونی‌های صنعتی را در قالب هشت عامل هماهنگی آموزشی، حرفه‌ای، اقتصادی، حمایتی، سازمانی، اجتماعی، ارتباطی، رسانه‌ای و بازاریابی دسته‌بندی کردند. این عوامل در مجموع ۶۸/۳۳ درصد از تغییرات واریانس متغیر موفقیت تعاونی‌ها را تبیین کردند (Azadi et al., 2011). در کشور ایران تعاونی‌ها عموماً عملکرد چندان موفق نداشته‌اند. بر اساس این پژوهش، نگرش اعضاء نسبت به تعاون، شناخت اعضاء از اصول تعاون، آگاهی، مشارکت و آموزش اعضاء در افزایش کارایی و بهبود عملکرد تعاونی‌ها نقش مهم و مثبتی داشته‌اند (Amini & Esmaeeli, 2018:279). در مطالعه خود به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار تعاونی‌های تولیدی در کشور ویتنام پرداخت و مطرح کرد که نیروی کار، سرمایه‌کسب و کار، وابستگی به شرکت‌های ورودی و مصرف محصولات، بر کارایی فعالیت‌های تجاری تعاونی‌ها تأثیر می‌گذارد (Nguyen Hong, 2017). در بررسی ساختار سرمایه و تصمیمات مالی تعاونی‌های تولیدی اسپانیا بیان نمودند که بین متغیرهای کلان اقتصادی و تصمیم‌گیری‌های مالی ارتباط معنی‌داری وجود دارد و بودجه‌بندی با توجه به شرایط اقتصادی و نوع شرکت متفاوت است (Ronco & Natalia, 2014). نتایج تحقیقات نشان داد مشوق‌های اقتصادی دارای تأثیر مثبت و نظارت دارای تأثیر منفی در ساختار، عملکرد و مشارکت اعضای تعاونی‌ها بوده‌اند (Castellini, 2014). عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولیدی چین را ثبات قوانین، رهبری متعهدانه، حمایت مالی و فنی دولت، میزان مشارکت اعضاء، درک و آگاهی اعضاء و حمایت آنها از سوی سازمان‌های مردم‌نهاد دانسته است (Garnevska et al., 2011). در تحقیقی در زمینه توسعه و موفقیت تعاونی‌ها به این نتیجه رسید که مهارت‌های مدیریتی و ظرفیت تجاری، محیط بازار، انگیزه‌ها، نقش حکومت، تعهد اعضاء و مشارکت از عوامل تأثیرگذار بر توسعه تعاونی‌ها می‌باشد (Nkhoma, 2011). در پژوهشی نتیجه گرفتند که مشکلات مالی، آموزشی و قانونی از جمله عوامل اساسی در عدم موفقیت تعاونی‌ها در ترکیه هستند (Torabi, 2010). مرکز مدیریت و سازماندهی اجتماعی دانشگاه سیدنی (2006) محدودیت سرمایه را از مهم‌ترین چالش‌های تعاونی‌های صنعتی در سراسر جهان می‌داند. سازمان بین‌المللی کار (ILO) ویژگی‌های اجتماعی نیروی انسانی شرکت تعاونی از قبیل: میزان شناخت و مشارکت، آگاهی و سطح سواد اعضاء، کیفیت نیروی انسانی و آشنایی با اهداف سازمان و همچنین نقش سیاست‌های دولت و غیره را در موفقیت و توسعه تعاونی‌ها مؤثر دانسته است. در مجموع نتایج تحقیقات فوق حاکی از آن است که مسئولیت‌پذیری و مشارکت، اعتماد متقابل اعضاء، مدیریت و نحوه اداره شرکت (دموکراتیک و استبدادی)، وضعیت بنیة مالی، تعامل بازار فروش، میزان ارتباط درونی و عاطفی، تخصص و تحصیلات، آموزش شغلی کارکنان، ناتوانی در ایجاد توازن در علایق متفاوت اعضاء، انتظارات زیاد اعضاء از تعاونی، بالابودن هزینه اجرای، ترکیب سنی اعضاء و نظارت و مشاوره مسئولان با توسعه و عدم توسعه تعاونی‌های تولیدی در ارتباط هستند. براساس تعریف اتحادیه بین‌المللی تعاون (ICA^۲)، تعاونی یک اجتماع مستقل از افرادی است که بطور داوطلبانه برای رفع نیازها و آرمان‌های مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود به وسیله یک بنگاه اقتصادی با مالکیت مشترک و نظارت مردمی گرد هم می‌آیند. گروهی از کارشناسان معتقدند که نقش دولت برای توسعه تعاونی‌ها به حمایت‌های مالی محدود نمی‌شود و اجرای همزمان سیاست‌های مناسب آموزشی و فرهنگی، اصلاح و تسهیل قوانین مرتبط با کسب و کار، برای پرورش و حضور نیروهای کارآفرین ضروری است (Taqdisi & Jamshidi, 2016). در تحقیقی نشان داد توسعه و گسترش تعاونی‌ها می‌تواند به عنوان یک ابزار مهم به بسیاری از افراد که به نوعی با چنین شرکت‌هایی در ارتباط هستند (سهام‌دار، کارمند و مشتری) کمک نموده و از این طریق، توسعه پایدار جوامع را رقم زنند (Norashikin, 2018: 235).

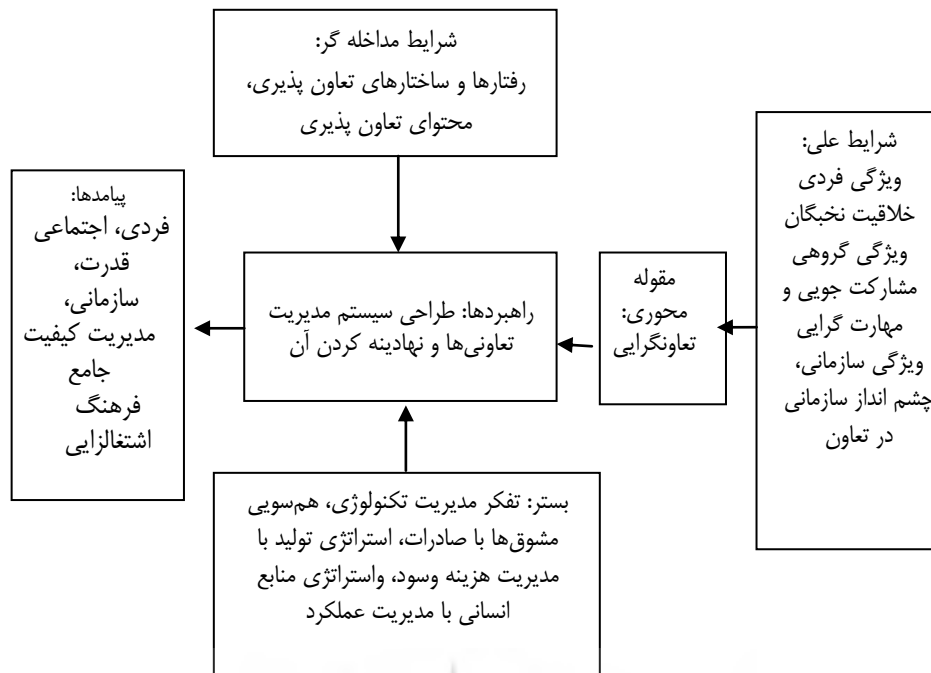
¹ . International Labour Organization

² . International Co-operative Alliance

گروهی عقیده دارند ظهور و تولد بخشی نوین در نظام اقتصادی با ابتناء بر اصول قانون اساسی و پایه گذاری اهداف جدید با پایبندی به اصول اولیه و اصالت بخشی به عدالت اجتماعی، گذار از مرحله حاکمیت صرف اراده، به مرتبه اقتدار و اعمال حاکمیت و نظارت دولت توأم با حفظ استقلال شخصیت حقوقی تعاونی‌ها، خروج از چارچوب‌های کلی حاکم بر سایر اشخاص حقوقی و شمول قانونی خاص بر آن، جملگی نشان از همگامی و انطباق این بخش با عنصر زمان دارد (Omidi et al., 2018: 158). اکنون ثمره تلاش‌های صورت گرفته در جریان نوسازی و بازنگری تقنینی را پیش رو داریم. اصلاحیه قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷، سند توسعه بخش تعاون و ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴، بدون شک داعیه رفع همه کاستی‌ها و موانع موجود را نداشته و ندارد بلکه کوشیده است به انگیزه ایجاد هماهنگی بیشتر بین مقررات و مقتضیات، در حد توان نقایص قبلی را تا حدودی زدوده و برکمال و اشتغال آن بیفزاید. نیروی کار، سرمایه کسب و کار، وابستگی به شرکت‌های ورودی و مصرف محصولات بر کارایی فعالیت‌های تجاری تعاونی‌های کشاورزی تأثیر می‌گذارند (Nguyen Hong, 2017: 1007). توجه به عوامل فرهنگی- اجتماعی اعضا، عوامل مدیریتی و شرایط اقتصادی را عوامل افزایش عملکرد تعاونی‌ها معرفی کردند (Macdonald & Rowarth, 2017: 107). یکی از مهمترین موانع توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه، کمبود سرمایه و یا عدم تمایل سرمایه‌گذاران است و همین امر نیز بدلیل نبود فرهنگ صحیح سرمایه‌گذاری، صرف فعالیت‌های غیراقتصادی می‌شود (Kharat & Bakhshande, 2017: 9). از منظر آسیب شناسی در حال حاضر تعاونی‌های تولیدی با مشکلات و چالش‌های عدیده‌ای مانند عدم مشارکت فعال اعضا، پایین بودن سطح دانش و کارایی مدیران تعاونی‌ها، فقدان نظارت لازم اعضا و بازرسان، پایین بودن سطح بهره‌وری، کیفیت نامناسب محصولات، عدم همدلی بین مدیران، بازرسان و اعضا با آن مواجه‌اند به طوری که یکی از راه‌های اساسی رفع و یا کاهش این آسیب‌ها ارائه یک مدل مناسب و اجرایی نمودن آن برای توسعه تعاونی‌های تولیدی می‌باشد (Rahimian & Akbari, 2016: 94). بین بهبود عملکرد نهادها و سازمان‌های مرتبط با توسعه تعاونی‌ها از نظر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و فیزیکی رابطه وجود دارد (Herbel, 2016). مطالعه‌ای که در خصوص عوامل مؤثر بر تقویت تعاونی‌های کشاورزی چای در اندونزی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که همکاری و تعامل مؤثر با دیگر سازمان‌ها و نهادهای مرتبط، تلاش برای ایجاد ارزش افزوده و دسترسی به اطلاعات بازار، نقش مهمی در افزایش عملکرد این تعاونی‌ها ایفا می‌کنند (Yuliando et al., 2015). با وجود ویژگی‌ها و محاسن فراوان توسعه تعاونی‌های تولیدی و نقش آن در اقتصاد کشور، اکثر شرکت‌های تعاونی تولیدی از بکارگیری مدل مناسب توسعه یا غافل و یا در پیاده سازی آن دچار مشکل شده‌اند. بنابراین پژوهش حاضر بر آن است مدل توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران را با استفاده از معادلات ساختاری و بر اساس تئوری زمینه بنیاد طراحی و در اختیار برنامه‌ریزان و متولیان بخش تعاون کشور قرار دهد تا به عنوان یک فانوس و هدایت‌گر به ذینفعان این عرصه از نظام اقتصادی کشور در طراحی استراتژی‌ها از آن استفاده نمایند.

۲- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت، کمی و با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها میدانی است. برای تحلیل داده‌ها از روش مدلسازی معادلات ساختاری استفاده شده است. به طوری که بعد از مشخص شدن مفاهیم و مقوله‌ها، مقوله‌های موجود، بر طبق دیدگاه (Strauss & Corbin, 1998) به مقوله‌های اصلی و مقوله‌های خرد تقسیم شدند. در آمار استنباطی پژوهشگر با استفاده از مقادیر نمونه، آماره‌ها را محاسبه کرده و سپس با کمک تخمین و یا آزمون فرض آماری، آماره‌ها را به پارامترهای جامعه تعمیم داده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش‌های آمار استنباطی استفاده گردید. در انجام این قسمت از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی وضعیت نرمال بودن متغیرها، از مدل‌سازی معادلات ساختاری برای آزمون فرضیات استفاده شد. به منظور تأیید مقوله‌های اکتشافی و همچنین تأیید روابط کشف شده، مجدداً با مشارکت‌کنندگان پژوهش مصاحبه شد. بر این اساس پس از چندین بار مطالعه و رفت و برگشت میان داده‌ها، مفاهیم، مقوله‌ها و کدها و در نهایت با بررسی مقوله‌ها و ارتباط منطقی بین آن‌ها، مدل نهایی پژوهش ارائه شد.

شکل شماره (۱): مدل مفهومی پژوهش

با توجه به حجم نمونه پژوهش، برای کسب نتایج دقیق تر و برای آزمون مدل مفهومی پژوهش، از روش PLS که یک تکنیک مدل سازی مسیر واریانس محور است و امکان بررسی نظریه و سنجه ها را به طور همزمان فراهم می سازد استفاده شد. روش نمونه گیری مورد استفاده در مطالعه کمی این پژوهش، نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای بود. بر همین اساس تمام استان های کشور به پنج خوشه (منطقه) عمده تقسیم و از هر خوشه یک استان و از هر استان یک شهرستان انتخاب شد. جدول (۲) تقسیم بندی استان های ایران را نشان می دهد.

مناطق پنج گانه استان های ایران		
منطقه	دبیرخانه	استان ها
۱	تهران	البرز، تهران، قزوین، سمنان، گلستان، مازندران، قم
۲	اصفهان	اصفهان، فارس، بوشهر، چهارمحال و بختیاری، هرمزگان، کهگیلویه و بویراحمد
۳	تبریز	آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، زنجان، گیلان، کردستان
۴	کرمانشاه	کرمانشاه، ایلام، لرستان، همدان، مرکزی، خوزستان
۵	مشهد	خراسان رضوی، خراسان جنوبی، شمالی، کرمان، یزد، سیستان و بلوچستان

جدول شماره (۲): تقسیم بندی استان های ایران

با در نظر گرفتن مقدار خطای ۰/۰۵ و استفاده از فرمول کوکران، ۵۶ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب و پرسشنامه بین آنها تقسیم گردید. جهت جمع آوری داده ها از پرسشنامه محقق ساخته ۹۷ سؤالی استفاده شد. روایی محتوای پرسشنامه توسط افراد متخصص و اساتید مورد تأیید قرار گرفت و برای بررسی پایایی متغیرهای پژوهش از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار بدست آمده در قالب جدول (۳) نشان داده شده است.

شاخص ها	آلفای کرونباخ
شرایط علی	۰/۹۱۴
پدیده اصلی	۰/۹۲۳
راهدرها	۰/۷۵۵
مداخله گر	۰/۷۳۹
زمینه	۰/۷۸۵
پیامدها	۰/۹۲۱

جدول شماره (۳): محاسبه آلفای کرونباخ

میزان بدست آمده برای تمامی مقادیر از ۰/۷ بیشتر است (۰/۸۳۹). پس نشان دهنده پایایی تمامی متغیرهای پژوهش می باشد.

۳- نتایج و بحث

جهت تعیین نرمال بودن توزیع متغیرها برای تعیین نوع آزمون مورد نیاز (از لحاظ آزمون پارامتریک یا ناپارامتریک بودن) از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شده است. نتایج آزمون در جدول (۴) برای هر یک از متغیرهای تحقیق آورده شده است.

پیامدها	راهبردی	پدیده اصلی	علی	زمینه	مداخله گر	تعداد
۳/۵۵۹۵	۳/۴۳۴۳	۳/۵۲۹۸	۳/۸۶۹۰	۳/۸۹۲۹	۴/۲۱۴۳	میانگین پارامترهای
۰/۵۹۶۶۵	۰/۷۱۲۶۰	۰/۶۲۵۳۱	۰/۶۰۵۲۹	۰/۶۵۷۴۸	۰/۸۳۰۴۳	انحراف معیار نرمال بودن
۰/۱۹۸	۰/۲۹۶	۰/۲۱۳	۰/۳۱۸	۰/۱۷۲	۰/۲۷۴	مطلق بیشترین کرانه
۰/۱۴۷	۰/۲۹۶	۰/۲۱۳	۰/۲۸۹	۰/۱۱۴	۰/۱۷۲	مثبت تفاوتها
-۰/۱۹۸	-۰/۲۲۰	-۰/۱۶۲	-۰/۳۱۸	-۰/۱۷۲	-۰/۲۷۴	منفی تفاوتها
۰/۱۹۸	۰/۲۹۶	۰/۲۱۳	۰/۳۱۸	۰/۱۷۲	۰/۲۷۴	کولموگروف-اسمیرنوف
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	احتمال معنی داری (Sig)
غیرنرمال	غیرنرمال	غیرنرمال	غیرنرمال	غیرنرمال	غیرنرمال	نتیجه

جدول شماره (۴): آزمون کولموگروف-اسمیرنوف (Z)

در جدول (۴) ملاحظه می گردد، مقدار احتمال معنی داری برای متغیرهای پژوهش از جمله: مداخله گر، زمینه، علی، پدیده اصلی، راهبردی و پیامدها کمتر از ۰/۰۵ است لذا نمی توان فرض نرمال بودن توزیع مربوط به این متغیرها را پذیرفت. در نتیجه برای انجام آزمون های مربوطه از روش های ناپارامتریک استفاده شد. نتایج محاسبات مربوط به معیارهای روایی همگرا در جدول (۵) آمده است.

سازه	علامت نشانگر	بار عاملی	عدد معنی داری (t)	نتیجه
شرایط علی	ویژگی فردی	۰/۷۱۹	۲/۹۳۶	تأیید
	خلاقیت و نوآوری نخبگان	۰/۸۱۶	۳/۳۶۲	تأیید
	ویژگی گروهی	۰/۸۷۲	۳/۷۰۲	تأیید
	ویژگی سازمانی	۰/۷۴۵	۲/۷۳۰	تأیید
مقوله محوری	چشم انداز سازمانی در تعاون	۰/۶۹۴	۲/۵۴۷	تأیید
	مشارکت جویی و مهارت گرایی	۰/۸۵۸	۳/۵۸۰	تأیید
	تعاون گرایی	۰/۸۵۵	۵/۸۹۱	تأیید
	طراحی سیستم مدیریت تعاونی ها	۰/۸۵۱	۲۴/۴۰۱	تأیید
راهبردها	نهادینه کردن سیستم مدیریت تعاونی ها	۰/۸۵۳	۲۱/۲۱۰	تأیید
	رفتارها و ساختارهای تعاون پذیری	۰/۷۱۶	۲/۱۳۲	تأیید
	محتوای تعاون پذیری	۰/۷۱۷	۲/۶۲۱	تأیید
	تفکر مدیریت تکنولوژی	۰/۸۴۲	۶/۴۳۹	تأیید
مداخله گر	همسویی مشوقها با صادرات	۰/۵۵۳	۲/۷۱۱	تأیید
	همسویی استراتژی تولید با مدیریت هزینه	۰/۶۳۵	۱/۹۹۹	تأیید
	سود	۰/۶۰۷	۶/۸۲۲	تأیید
	همسویی استراتژی منابع انسانی با مدیریت عملکرد	۰/۶۱۲	۱/۹۴۶	تأیید
پیامدها	پیامد فردی	۰/۸۳۴	۱۵/۸۶۳	تأیید
	پیامد قدرت	۰/۶۵۶	۸/۱۰۷	تأیید
	پیامد سازمانی	۰/۸۸۱	۱۸/۸۲۹	تأیید
	مدیریت کیفیت جامع	۰/۸۵۸	۱۵/۸۷۸	تأیید

پیامد اجتماعی	۰/۸۸۶	۳/۵۰۶	تأیید
فرهنگ اشتغالزایی	۰/۸۵۱	۱۳/۳۸۲	تأیید

جدول شماره (۵): مقادیر بار عاملی برای نشانگرهای هر سازه در قالب مدل درونی

در جدول شماره ۵ ملاحظه می‌شود، مقدار معنی‌داری کلیه نشانگرها دارای مقدار t بالاتر از $۱/۹۶$ است. لذا این نشانگرها، ساختارهای عاملی مناسبی را جهت اندازه‌گیری ابعاد مورد مطالعه در مدل پژوهش فراهم می‌آورند. از طرفی همه مقادیر محاسبه شده برای بارهای عاملی شاخص‌های مشاهده شده، بیش‌تر از حداقل مقدار معیار $۰/۵$ است. لذا از لحاظ این معیار، ابزار مورد استفاده در پژوهش دارای روایی همگرا می‌باشد. در ادامه، محاسبات مربوط به مقادیر میانگین واریانس استخراج شده در جدول (۶) آورده شده است.

شاخص‌ها	مقدار میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	سطح مناسب	وضعیت شاخص
شرایط علی	۰/۶۱۱	$> ۰/۵$	مناسب
پدیده اصلی	۰/۷۳۰	$> ۰/۵$	مناسب
راهبردها	۰/۵۸۸	$> ۰/۵$	مناسب
مداخله‌گر	۰/۵۶۲	$> ۰/۵$	مناسب
زمینه	۰/۵۴۷	$> ۰/۵$	مناسب
پیامدها	۰/۵۶۹	$> ۰/۵$	مناسب

جدول شماره (۶): بررسی مقادیر میانگین واریانس استخراج شده

با توجه به جدول شماره ۶ مقدار محاسبه شده برای میانگین واریانس استخراج شده (AVE) برای همه متغیرهای تحقیق بیش‌تر از حداقل مقدار معیار در نظر گرفته شده ($۰/۵$) می‌باشد. لذا از لحاظ این معیار، ابزار مورد استفاده در پژوهش دارای روایی همگرا می‌باشد. در ادامه، محاسبات مربوط به مقادیر پایایی ترکیبی در جدول (۷) آورده شده است.

شاخص‌ها	مقدار پایایی ترکیبی	سطح مناسب	وضعیت شاخص
شرایط علی	۰/۹۲۶	$> ۰/۷$	مناسب
پدیده اصلی	۰/۹۴۰	$> ۰/۷$	مناسب
راهبردها	۰/۸۴۶	$> ۰/۷$	مناسب
مداخله‌گر	۰/۷۷۴	$> ۰/۷$	مناسب
زمینه	۰/۷۵۹	$> ۰/۷$	مناسب
پیامدها	۰/۹۳۷	$> ۰/۷$	مناسب

جدول شماره (۷): بررسی مقادیر مربوط به پایایی ترکیبی

در جدول شماره ۷ ملاحظه می‌شود، همه مقادیر محاسبه شده برای پایایی ترکیبی (CR)، بیشتر از حداقل مقدار معیار در نظر گرفته شده ($۰/۷$) است، لذا از لحاظ این معیار، ابزار مورد استفاده دارای روایی همگرا می‌باشد. در مجموع با توجه به مقادیر معیار در نظر گرفته شده و مقادیر محاسبه شده می‌توان گفت که مدل اندازه‌گیری پژوهش حاضر دارای روایی همگرا می‌باشد. جدول شماره ۸ همبستگی بین متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد.

پیامدها	پدیده اصلی	مداخله‌گر	شرایط علی	زمینه	راهبردها
پیامدها	۰/۲۰۳	۰/۳۵۰	۰/۸۵۳	۰/۶۰۱	۰/۹۳۶
پدیده اصلی	۱	۰/۲۹۲	۰/۲۶۱	۰/۶۴۵	۰/۲۴۶
مداخله‌گر	۰/۳۷۹	۱	۰/۳۳۳	۰/۳۱۴	۰/۳۱۴
شرایط علی	۰/۷۷۵	۰/۷۷۵	۱	۰/۹۳۴	۰/۹۳۴
زمینه	۰/۷۱۳	۰/۷۱۳	۰/۷۱۳	۱	۰/۷۱۳
راهبردها	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۱

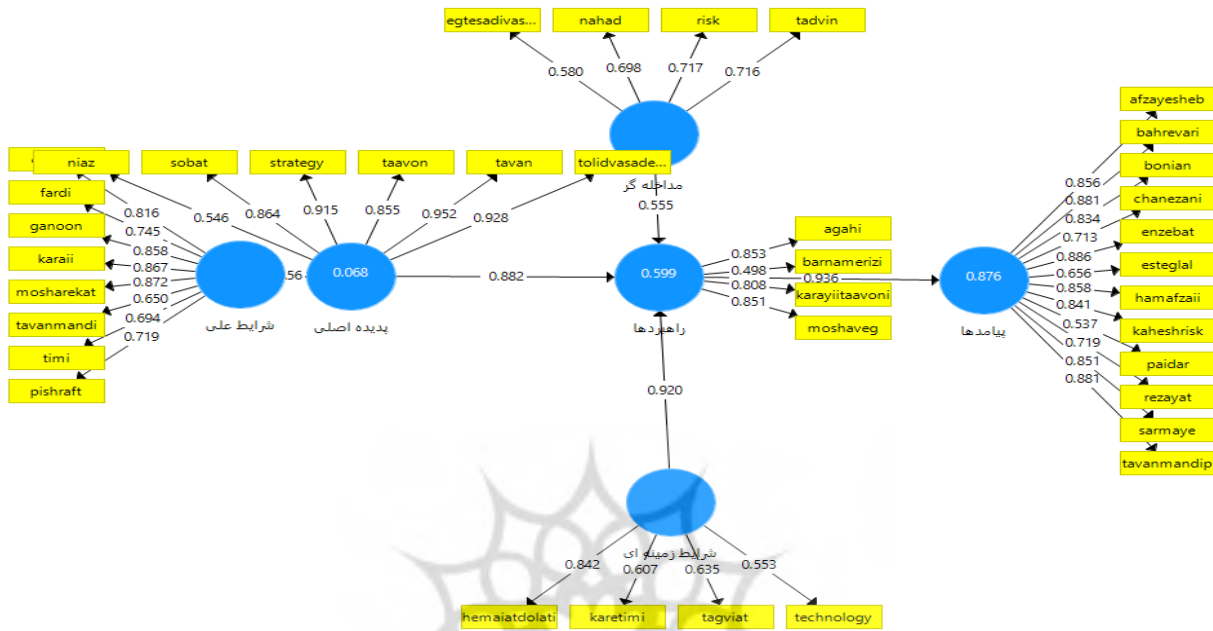
جدول شماره (۸): همبستگی بین متغیرهای پژوهش

الف) برازش کلی مدل و آزمون فرضیه‌ها (مدل درونی پژوهش)

به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش مدل سازی معادلات ساختاری در قالب برازش کلی مدل استفاده شد که نتایج آن در ادامه آمده است. با در نظر گرفتن نتایج حاصل از بررسی روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته با استفاده از ضریب محاسبه

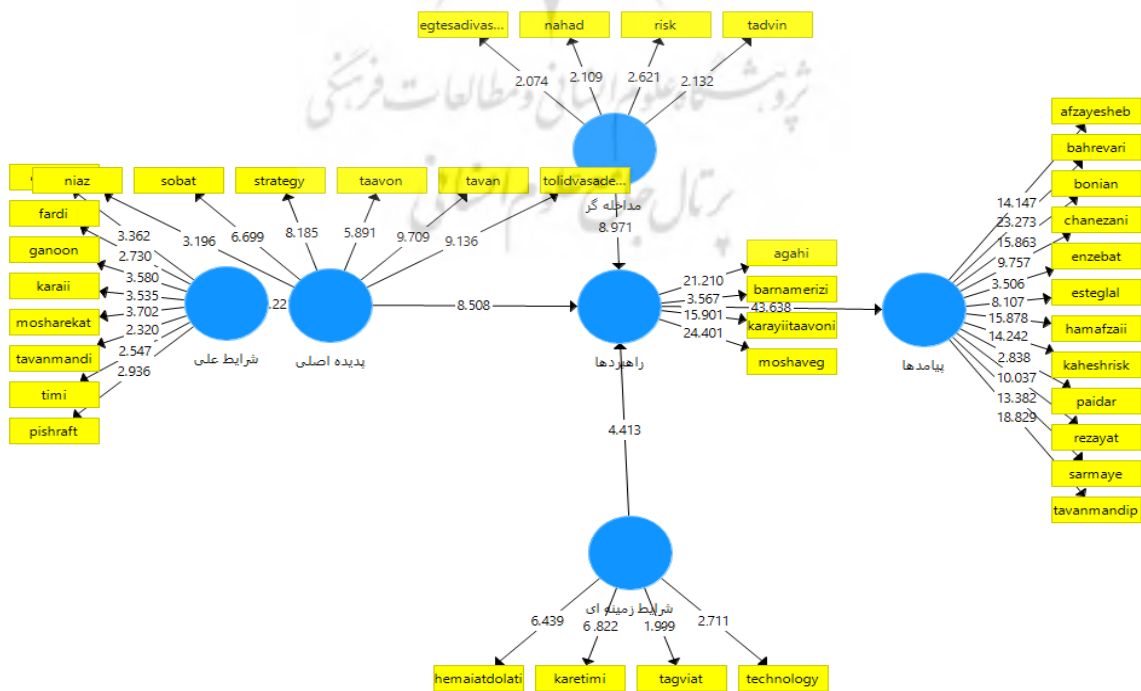

شده، می توان به بررسی معنی داری اثرات میان متغیرهای پژوهش بر یکدیگر که در واقع فرضیات از روابط میان آن ها شکل می گیرند پرداخت. در ادامه با توجه به شکل (۲) که بیانگر نمودار در وضعیت بارهای عاملی روابط بین متغیرها و شکل (۳) که بیانگر نمودار در وضعیت اعداد معنی داری روابط بین متغیرهای پژوهش است به بررسی فرضیات پژوهش می پردازیم.

شکل شماره (۲): مدل پژوهش در وضعیت بارهای عاملی

با توجه به اینکه ضرایب مسیر بین متغیرهای پنهان باید بر اساس علامت جبری، مقدار و معناداری، نوع رابطه بین دو متغیر را نشان دهد. منفی بودن ضریب، رابطه عکس و مثبت بودن ضریب رابطه مستقیم بین دو متغیر را نشان می دهد (چین، ۱۹۸۸). در واقع آماره T ملاک اصلی تأیید یا رد فرضیات است.

شکل شماره (۳): مدل پژوهش در وضعیت اعداد معنی داری

مقدار T	ضریب مسیر	روابط بین متغیرها
۸/۲۲۳	۰/۵۶۴	شرایط علی ----- پدیده اصلی
۸/۵۰۸	۰/۸۸۲	پدیده اصلی ----- راهبردها
۸/۹۷۱	۰/۵۵۵	مداخله گر ----- راهبردها
۴/۴۱۳	۰/۹۲۰	زمینه ----- راهبردها
۴۳/۶۳۸	۰/۹۳۶	راهبردها ----- پیامدها

جدول شماره (۹): تحلیل مسیر ارتباط بین متغیرهای پژوهش

نتیجه	متغیرها
تأیید	عوامل علی توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران
تأیید	عوامل راهبردی توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران
تأیید	شرایط مداخله گر توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران
تأیید	عوامل پدیده محوری توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران
تأیید	عوامل زمینه‌ای توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران
تأیید	عوامل پیامدهای توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران

جدول شماره (۱۰): نتایج مربوط به بخش ساختاری مدل

ب) نتیجه‌گیری

فرضیه اول: بین شرایط علی توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران و پدیده اصلی رابطه وجود دارد. نتایج فرضیه اول نشان داد که میزان ضریب مسیر میان شرایط علی توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی و پدیده اصلی برابر با ۰/۵۶۴ و مقدار T مربوطه $۸/۲۲۳ > ۱/۹۶$ می‌باشد که بر طبق تست T با مقدار بحرانی ۰/۰۵ در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه صفر را می‌توان رد کرد در نتیجه ادعای اول محقق مورد تایید واقع شده است و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت، بین شرایط علی و پدیده اصلی رابطه وجود دارد. یافته‌های این بخش با نتایج پژوهش‌های پیشین (Kharat & Bakhshande, 2017), (Esmaili et al., 2016) و (Torabi & Haidari, 2011) مطابقت داشته است، که نشان می‌دهد بین عوامل شخصیتی، آموزشی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، ساختاری و مدیریتی با موفقیت تعاونی‌های تولیدی رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین شرایط مداخله گر توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران و راهبردها رابطه وجود دارد. نتایج فرضیه دوم نشان داد که میزان ضریب مسیر میان شرایط مداخله گر و راهبردها برابر با ۰/۵۵۵ و مقدار T مربوطه $۸/۹۷۱ > ۱/۹۶$ می‌باشد که بر طبق تست T با مقدار بحرانی ۰/۰۵ در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه صفر را می‌توان رد کرد. در نتیجه ادعای اول محقق مورد تایید واقع شده است و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت، بین شرایط مداخله گر توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران و راهبردها رابطه وجود دارد. بر این اساس، در مقاله‌ای با عنوان بررسی عوامل ساختاری مؤثر بر تشکیل و توسعه شرکت‌های تعاونی نتیجه گرفت که همه ابعاد مورد بررسی شامل: حمایت‌های مدیریتی، ساختار سازمانی، نظام پژوهشی، نظام اطلاعاتی، عوامل اعتماد متقابل، عوامل توسعه فعالیت‌های دانش بنیان، ویژگی‌های فردی، عوامل توسعه فردی، نظام منابع انسانی و فرآیندها و روش‌های کاری بر تشکیل و توسعه شرکت‌های تعاونی دانش بنیان تأثیر مستقیم دارند (Safarloo, 2016). توسعه و گسترش شرکت‌های تعاونی می‌تواند به عنوان یک ابزار مهم به بسیاری از افراد که به نوعی با چنین شرکت‌هایی در ارتباط هستند (سهام‌دار، کارمند و مشتری) کمک نموده و از این طریق، توسعه پایدار جوامع را رقم زند (Norashikin: 2018).

فرضیه سوم: بین شرایط زمینه‌ای توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران و راهبردها رابطه وجود دارد. نتایج فرضیه سوم نشان داد که میزان ضریب مسیر میان شرایط مداخله گر و راهبردها برابر با ۰/۹۲۰ و مقدار T مربوطه $۴/۴۱۳ > ۱/۹۶$ می‌باشد که بر طبق تست T با مقدار بحرانی ۰/۰۵ در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه صفر را می‌توان رد کرد در نتیجه ادعای اول محقق مورد تایید واقع شده است و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت، بین شرایط زمینه‌ای و راهبردها رابطه وجود دارد. بر این اساس، گروهی از محققین دریافتند مدیریت، استراتژی، اقتصاد، کیفیت و تکنولوژی می‌تواند بر عملکرد شرکت‌های تعاونی تأثیرگذار باشد (Haidari & Naderi, 2015). عواملی مانند خرده پا بودن اعضاء، ضعف بنیه مالی، محدود بودن منابع کسب اطلاعات

در زمینه قیمت‌ها و بی سوادی اعضا را از عوامل عدم موفقیت تعاونی‌ها می‌داند (Taqdisi & Jamshidi, 2016). در پژوهشی نتیجه گرفتند که مشکلات مالی، آموزشی و قانونی از عوامل اساسی در عدم موفقیت شرکت‌های تعاونی در کشور ترکیه هستند (Altmana, 2015).

فرضیه چهارم: بین راهبردها و پیامدهای توسعه شرکت‌های تعاونی تولیدی ایران رابطه وجود دارد. نتایج فرضیه چهارم نشان داد که میزان ضریب مسیر میان پیامدهای توسعه تعاونی‌های تولیدی و راهبردها برابر با $0/936$ و مقدار T مربوطه $1/96 > 43/638$ می‌باشد که بر طبق تست T با مقدار بحرانی $0/05$ در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه صفر را می‌توان رد کرد. در نتیجه ادعای اول محقق مورد تأیید واقع شده است و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت، بین راهبردها و پیامدهای توسعه تعاونی‌های تولیدی ایران رابطه وجود دارد. نتایج تحقیق با یافته‌های (Shahabadi & Hajizadeh: 2015)، (Balaei & Movahedi: 2017)، (Abdolmaleki: 2015) (Nguyen Hong: 2015) (Ahmadpour & Mokhtari: 2013)، مطابقت و هم‌خوانی دارد. ملاحظه می‌شود مقدار معنی‌داری کلیه نشانگرها دارای مقدار T بالاتر از $1/96$ است. لذا این نشانگرها، ساختارهای عاملی مناسبی را جهت اندازه‌گیری ابعاد مورد مطالعه در مدل پژوهش فراهم می‌آورند. از طرفی همه مقادیر محاسبه شده برای بارهای عاملی شاخص‌های مشاهده شده، بیش‌تر از حداقل مقدار معیار $0/5$ است، لذا از لحاظ این معیار، ابزار مورد استفاده در پژوهش دارای روایی همگرا می‌باشد و مدل برازش مطلوبی دارد.

ج) پیشنهادات

- ۱- ایجاد مراکز کارآفرینی علمی و مشاوره تخصصی برای مدیران تعاونی‌های تولیدی،
- ۲- با توجه به یافته‌های پژوهش، منابع مالی و اعتباری از جمله عواملی هستند که برای توسعه تعاونی‌های تولیدی ضروری به حساب می‌آیند، براین اساس پیشنهاد می‌گردد با اعمال برنامه‌ریزی عالمانه و نظارت‌های صحیح کارشناسی نسبت به اختصاص منابع مالی مناسب و ارزان قیمت به طرح‌های اقتصادی ارزشمند در قالب تعاونی‌ها اقدام شود.
- ۳- با توجه به سیاست‌های اصل ۴۴ و اولویت واگذاری‌ها بنگاه‌های دولتی به بخش تعاونی، می‌توان به نحو مقتضی از این بستر قانونی برای اعطای برخی امکانات و تجهیزات استفاده نمود.
- ۴- توسعه تحقیقات علمی و کاربردی مرتبط با فعالیت تعاونی‌های تولیدی و نیز طراحی و اجرای پروژه‌های تحقیق و توسعه (R&D) در تعاونی‌ها در دستور کار نهادهای علمی، آموزشی و اجرایی کشور قرار گیرد.
- ۵- بر اساس نتایج پژوهش، عدم وجود ارتباط مناسب و اثرگذار بین نظام‌های آموزشی و محیط کسب و کار و ناکارآمدی نظام آموزشی کشور در هدایت شغلی دانش‌آموختگان، از جمله محدودیت‌های مهم و دارای اولویت در روند توسعه تعاونی‌ها است. پیشنهاد می‌شود با طراحی سازوکارهای مناسب و بهره‌گیری از تجارب طرح‌های مشابه در داخل و خارج از کشور، زمینه‌ای برای حضور دانش‌آموختگان و دانشجویان در تعاونی‌های تولیدی فراهم گردد. در این زمینه توصیه می‌شود تمهیداتی برای گذراندن دوره‌های کارآموزی دانشجویان در تعاونی‌ها به منظور مهارت‌آموزی و آشنایی بیشتر با این بخش و تعریف فرصت‌های شغلی مناسب در این بستر اندیشیده شود. این تمهیدات به همراه پیشنهاد تشکیل مراکز مشاوره و توسعه تعاون در دانشگاه‌ها می‌تواند زمینه ساز رفع ناکارآمدی دانشگاه‌ها در هدایت شغلی دانش‌آموختگان را تا حدودی رفع نماید.

د) محدودیت‌ها و تحقیقات آینده

امروزه اقتصاد تعاونی بخشی از دانش گسترش یافته‌ی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است که در کشورهای در حال توسعه، تعاونی‌ها را ابزاری مطمئن جهت پیشبرد برنامه‌های ملی می‌دانند ولی در کشور ایران علیرغم جایگاه و اهمیت آنها در قانون اساسی و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ هنوز نتوانسته است جایگاه واقعی خود را پیدا کند. لذا فقدان پیشینه‌ی نظری کاملاً مرتبط در مورد برخی از مفاهیم شکل گرفته شده در این پژوهش، عدم بررسی شرایط علی، شرایط محیطی (بستر) و شرایط مداخله‌گر در توسعه شرکت‌های تعاونی صنعتی از محدودیت‌های تحقیق است.

- پیشنهاد می‌شود شرکت‌های تعاونی را بر اساس موضوع فعالیت آنها دسته بندی نموده و برای هر گروه بطور مجزا این پژوهش مورد بررسی و انجام شود.

- چالش‌ها، موانع و مشکلات اجرایی مدل توسعه تعاونی‌های تولیدی را شناسایی و مورد بررسی قرار گیرد.

- عوامل فرهنگی و اجتماعی تأثیرگذار بر توسعه تعاونی‌های تولیدی را شناسایی و مورد بررسی قرار گیرد.

۴- منابع

1. Abdi, B. & kohanhooshnejad, R. (2016). The Role of Co-operative Economics in Fulfilling the Requirements of Resistance, *Co-operative and Agricultural*, 5 (17): 143-174. (In Persian).
2. Altmana. M. (2115). Cooperative organizations as an engine of equitable rural economic development. *Journal of co-operativ organization and management*, 3(1): 14-23. (In Persian).
3. Amini, A. & Esmaeeli, M. (2018). Study of Isfahan Rural Cooperative Companies and Their Success. *Journal of Crop Production and Processing*, 17(46): 273-288 (In Persian).
4. Amini, A. & Ramezani, M. (2015). Investigation the success factors of poultry growers' cooperative in Iran's western provinces. *World Applied Sciences Journal*, 5(1), 81-87.
5. Asghari, A. & Aghapour, M. (2016). Evaluation of marketing status of livestock and poultry Cooperatives in khuzestan province. *Cooperation and Agricultural*, 5 (18): 133-158.(In Persian).
6. Azadi, H., Hosseininia, G., Zarafshani, K., Heydari, A., & Witlox, F. (2011). Factors influencing the success of animal husbandry cooperatives: A case study in Southwest Iran. *Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics. (JARTS)*, 111(2), 89-99.
7. Castellini, M. (2014). Stakeholder theory and strategic management in third sector: an analysis on Italian cooperative association. *Procedia Social and Behavioral and a Sciences*, 116(3), 4498 - 4504.
8. De Alessi, M., Sullivan, J.M., & Hilborn, R. (2014). The legul, regulatory and institutional evolution of fishing cooperatives in Alaska and west coast of the United States. *Marine Policy*, 43, 217 - 225.
9. Garnevskaa, E., L. Guozhong and N.M. Shadbol. (2011). Factors for Successful Development of Farmer cooperatives in Northwest China. *International Food and Agribusiness Management Review*, 14(4): 69-84.
10. Hadizadeh Bazaz, M., Shayan, H., Boozarjmehri, KH. & Noghani Dokht Bahmani, M. (2016). Evaluation factors in the improvement of rural production cooperatives Case: Khorasan Razavi Province. *Eghtesade Faza VA Tose'e -ye Roostae*, 2(4): 115-131. (In Persian).
11. Haji.l.chizari, M., & choobchian, S. (2016). Structural analysis of factors affecting the sustainable development of agricultural prodaction cooperatives in rural areas Naghadeh Township. *Journal of rural Research*, 7(1): 195-216. (In Persian).
12. Herbel, D., Rocchingiani, M., & ferrier.C. (2015). the role of the social and organizational capital in agricultural co-opratives development practical lesson from the Cuma movement. *Journal of co-operative organization and management*, 3(1): 24-31.
13. Heidari, F., Naderi, M., Yaghoubi Farani, A. & Heidari, A. (2018). Characteristics of identifying successful agricultural cooperatives. *Cooperative & Agricultural Quarterly*, 4 (14): 39-60.(In Persian).
14. Ifigeneia, D., Demosthenis, K. (2014). Cooperatives: an alternative to water privatization in Greece, *Social Enterprise Journal*, 10(2): 135-150.

15. Jamshidi, E. & Ghanbari, Y. (2015). Investigating Factors Affecting Entrepreneurship Development in Minoodasht Agricultural Cooperatives. *Geographical Space Preparation*, 5 (15): 211-225.(In Persian).
16. Karami, Sh., & Alibaigy, H. (2014). Analysis of social -cultural factors effecting of production cooperatives' success (greenhouse) in Kermanshah province. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development*, 44(2): 259-269. (In Persian).
17. Kharat, F., & Bakhsandaeh, G. (2017). Investigating and Identifying the Competitiveness Factors of Ahvaz Industrial Cooperatives, First Conference on Accounting, Management and Economics with Dynamics of National Economy, Malayer, Islamic Azad University of Malayer Branch, 3(7): 1-18. (In Persian).
18. Macdonald, T. O. R. & Rowarth, J. S. (2017). Critical success factors when going global: agribusiness co-operative growth. Hamilton: New Zealand Grassland Association.75:55-60.
19. Mozafari, M.(2017). Economic efficiency in agriculture cooperatives of zahra county, *Journal of Rural Development Strategies*. 2(4): 364-383. (In Persian).
20. Nasrolahi, M., Allahyari, M. Sedaqathour, S & Noorhoseini.S. (2016). Factors affecting the failure of cooperatives in gilán province. *Journal of Cooperation and Agricultural*, 4(14):111-126. (In Persian).
21. Nguyen Hong, H. (2017). Factors affecting sustainable development of agricultural cooperatives in the Mekongriver delta, Vietnam. *American Journal of Applied Sciences*, 14 (10): 1005-1010.
22. Nkhoma, A.T., 2011, Factors Affecting Sustainability of Agricultural Cooperatives: Lessons from Malawi, a thesis presented in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of AgriCommerce at Massey University, New Zealand, March, (Doctoral dissertation).
23. Norashikin, H.I. (2018). Designing indicators for cooperative sustainability. The Malaysian perspective. *Social Responsibility Journal*, 14(1): 226-248.
24. Omidi, N., Khalili, K. & Mohammadi, A. (2018). Analysis of Factors Affecting the Establishment and Development of Small and Medium Entrepreneurship Enterprises in Rural Areas of Ilam Province, *Space Economics and Rural Development*, 7 (3): 145-164.(In Persian).
25. Rahimian, M. & Akbari, M. (2016). An Analysis of Factors Affecting Organizational Entrepreneurship Development in Cooperatives. *Entrepreneurship in Agriculture*, 3 (4): 89-101. (In Persian).
26. Ramezani, M., & Amini, A. M. (2007). Study of effective factors on success of Poultry-farm cooperatives in Isfahan province. *Journal of Science and Technology of Agriculture and Natural Resources*, 10(1), 136–51.
27. Ronco, M. A., & Natalia, L.C. (2014). Capital structure and financing decisions of agricultural cooperatives: Spanish evidence, Agricultural Economics Society, 88th Annual Conference, April 9-11, Agro Paris Tech, Paris,France.
28. Sadeghi, H., seydaee, E., Ghobadi, S. & salehi, M. (2016). Evaluating the performance of institutions and organizations related to sustainability are. Ceas the dehdez in the city Ize. *Journal space Economy & rural development*, 5(2): 119-140. (In Persian).
29. Safarloo, sh. (2016). Investigation of Structural Factors Affecting the Formation and Development of Knowledge-Based Cooperatives of Bushehr Province, International Conference on Management and Accounting, Tehran, Nikan Institute of Higher Education, 5(8): 1-16.(In Persian).

30. Salahi Esfahani, G. (2017) the Pathology of Productive Cooperatives for Sustainable Rural Development in Saveh County, *Journal of Iranian Geographical Association*, 16 (51): 8-64. (In Persian).
31. Soheili, K., Moradi, S. & Heidarian, M. (2019). The Role of Production and Non-Production Cooperatives on Inflation Control in Kermanshah Province with Emphasis on the Importance of Co-operation in Islam. *Islamic Economics Studies*, 11 (2): 273-308. (In Persian).
32. Taghdisi, A., Jamshidi, AS. (2016). Investigating Factors Affecting Entrepreneurship Development in Isfahan Rural Productive Cooperatives, *Agricultural Extension and Education Research*, 9 (2): 61-72. (In Persian).
33. Torabi, P., Heidary, A. GH. & Gholinia, M. J. (2010). The effects of social capital elements on the function of cooperative companies' case study of livestock and poultry cooperatives of Mashhad city. *Ta'avon*, 21(2): 1-22. (In Persian).
34. Yousefi, Gh. Maliki, J. (2016). Principles governing cooperatives, *Iranian and International Comparative Law Research Quarterly*, 9 (32): 114-119. (In Persian).
35. Yuliando, H. Erma, K.n., Cahyo, S. A., & supartono, W. (2015). The strengthening factors of tea farmer cooperative: Case of Indonesian tea industry. *Agriculture and agricultural science procedia*, 3(5): 143-148.

Modeling of Industrial Cooperatives Companies Development Using Structural Equation

(Case Study: Ministry of Cooperatives, Labour, and Social Welfare)

Jalal Olfati

PhD Candidate in governmental management, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

Hasan Rangriz (Corresponding Author)

Associate Professor, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Email: rangriz@khu.ac.ir

Kumars Ahmadi

Assistant professor governmental management, Sanandaj branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

Abstract

Cooperative companies are one of the major economic sectors in the country. The present study is quantitative and practical in terms of the purpose of the research type. The purpose of this study is modeling the development of industrial cooperatives using structural equation modeling. Data collection was done by field method and structural equation modeling (SEM) was used to analyze the data Strauss and Corbinit in the second half of 2011. The sampling method used was a multi-stage cluster random. The population of the study consisted of board members and ceos of industrial cooperatives, experts of industrial cooperatives of ministry of cooperatives, labor and social welfare and university professors related to the cooperative sector and industrial cooperatives that were selected as statistical sample using Cochran formula. To collect the data from the researcher's questionnaire, 97 questions were used with 0/839 cronbach's alpha, and used to analyze the data from the pls software. The results showed that there is a relationship between causal conditions, intervening conditions, background conditions and consequences of development of industrial cooperatives with the main phenomenon and strategies.

Keywords: Industrial cooperatives, Cooperative development, Modeling, Structural equation.